

הגאון היהודי המסתורי שניצל בגלל חידה לקצין נאצי

45 שנים לאחר מותו, נמשך הניסיון לפצח את סודו של הגאון המוזר מר בן-שושן, שעסק בתלמוד, ובפיזיקה גרעינית, והיה למיתוס

עופר אדרת

04 באוקטובר 2013 עודכן ב-08 באוקטובר 2013

עקוב

בכתבה משונה מעט שפורסמה ב"מעריב" ב-16 באוקטובר 1952, בכותרת "פרצופים באונייה", תיאר הכתב דוד גלעדי, סבו של יאיר לפיד, חבורה של נוסעים שהיו בדרכם לישראל. "באונייה הפליגו רבים וגם חשובים, פרופסורים ושופטים, קונסולים ושד"רים (שליחי דרבנן), אך האישיות הפופולארית ביותר היתה אותו יהודי בשם בן-שושן", כתב. את לילותיו בילה בן-שושן על ספסל בסיפון העליון של האונייה, מכורבל במעילו כדי להתגונן מצינת הלילה. "האיש מוזנח בחיצוניותו, לבוש קרעים וממבט ראשון לא היית נותן בעדו פרוטה", כתב גלעדי.

אלא שמי שזכה להכיר אותו הבחין מיד כי אין הוא אדם רגיל: "זהו תלמיד חכם, שלא רבים דוגמתו, שוחה כשחיין אלוף בים התלמוד, המדרשים, מפרשים ראשונים ואחרונים ומדעים חיצוניים... ידיעותיו שופעות כמעין המתגבר ומדרשי הפליאה שלו מפליאים את אוזני ולב שומעיו ודיבורו שוטף בריבוי לשונות. ואם על ידען אומרים שהוא 'עילוי', הרי על כגון זה אומרים שהוא 'גאון'".

מי היה אותו יהודי מסתורי? ב-45 השנה שחלפו מאז מותו ניסו רבים לפצח את חידת דמותו המסתורית של האיש שידע את התנ"ך, התלמוד ומורה נבוכים בעל-פה, שעסק בפיזיקה גרעינית ובפתרון תעלומות מתמטיות בלתי אפשריות, שחי כנווד, קבצן וסגפן, אך היה בעצם אדם אמיד שכספו עוזר עד היום לעניים ולתלמידי ישיבה. עם מותו באורוגוואי ב-1968 הותיר בן-שושן הרבה מאוד שאלות פתוחות – וגם אינספור חסידים נלהבים של תורתו, בהם אנשי רוח ומדע, פרופסורים וחוקרים בעלי שם מישראל ומהעולם, שהיו תלמידיו. בהם היו הפילוסוף עמנואל לוינס, שאמר ששושן היה אחד משני הגאונים היחידים שפגש בחייו, והסופר ניצול השואה אלי ויזל.

מר שושן. "נווד שהפך לליצן"

"אנשים שפגשו אותו מדברים עליו כאילו היה אליהו הנביא. חלק אומרים שהיה מלאך, אחרים – שטן. אבל אף אחד לא נשאר אדיש. היהודי הגאון והמוזר הזה הפך למיתוס", אמר השבוע איש הקולנוע מיכאל גרינשפן מתל אביב, שמקדיש

העשרים". אתר אינטרנט ועמוד פייסבוק שהקים מסייעים לו לאתר עוד ועוד אנשים שהכירו את מר שושן. חמוש במצלמה הוא מתייצב אצלם ואוסף עדויות על הדמות המסתורית.

שלוש שנים אחרי הכתבה ב"מעריב", דיווח גם "ידיעות אחרונות" על היהודי המסתורי. ויזל, שהיה כתב העיתון, פירסם ב-1964 מאמר בכותרת "הרבי - אגדה מודרנית". "איש לא ידע מה שמו, או בן כמה הוא. אולי לא היה לו שם. אולי לא היה לו גיל. הוא היה נעדר אותן תכונות אשר לפיהן מגדירים אדם כמשתייך לקבוצה כלשהי", כתב. כדי להוסיף למסתורין סביבו, נהג "מר שושן" להיעלם מעת לעת ולצוץ בכל פעם במקום חדש. "לפתע היה מופיע, ונעלם מקץ חודש או שנה, מבלי להותיר עקבות", כתב ויזל. "במקרה היה מתגלה מעברו השני של גבול... הנה הוא הרבי בעל הנס, איש עסקים, נביא משולח. כמה וכמה פעמים עבר מסביב לעולם ללא כסף, ללא ניירות, איש לא ידע כיצד". גם הוא תיאר את עליבותו החיצונית של האיש: "תמיד היה מזוהם, פרוע ולבוש סחבות. דומה היה לנווד שהפך לליצן".

שלוש שנים היה ויזל תלמידו של מר שושן, לאחר שנתקל בו בבית כנסת קטן בפרו. "הוא ידע כל דבר, אך לעולם חי בצל. הוא קרא את כל הספרים, חדר את כל הסודות, עבר בכל הארצות. הוא היה כמו בביתו בכל מקום ובשום מקום. איש לא ידע היכן הוא חי וממה הוא חי... הוא לא הכיר בשום חוק, בשום סמכות, לא של הזמן, לא של מקום. תמיד נראה היה שהגיע מחופים רחוקים וקסומים".

מהסיפורים, המאמרים והעדויות שאסף גרינשפן בתחקיר שלו עולה התמונה הבאה: החכם היהודי המסתורי נולד סביב תחילת המאה העשרים איש, יש אומרים בליטא ויש אומרים בצפון אפריקה. שמו האמיתי אינו ידוע. יש אומרים "הלל פרלמן", תלמיד של הרב קוק; אחרים סבורים ששמו היה מרדכי רוזנבאום; רבים מתייחסים אליו כ"מר שושן" או "שושני".

הוא שרד את השואה בזכות חריפותו ואומץ לבו. לפי אחת האגדות, הוא נעצר בידי הגרמנים ונלקח לחקירה בגסטאפו. בחקירתו טען כי הוא ארי, יליד אלזס, פרופסור למתמטיקה באוניברסיטה של שטרסבורג. הקצין החוקר, שלעג לקבצן המתניח להיות פרופסור, אמר למר שושן: "שגית שגיאה חמורה. בחיים האזרחיים הייתי בעצמי פרופסור למתמטיקה".

מר שושן הציע לקצין הנאצי עסקה: הוא יציג לו חידה מתמטית; אם הקצין יפתור אותה – הוא יוציא את מר שושן להורג. אם ייכשל – יצטרך לשחררו. כעבור זמן קצר הוא שוחרר, ונמלט בדרך לא דרך לשווייץ. לפי גרסה אחרת, הוא נעצר בידי הנאצים בפריז והופשט. כשראו שנימול, אמר שהוא מוסלמי. ואז, לתדהמת הנוכחים, דיקלם חלקים מהקוראן באופן מושלם, עד שהאימאם שהובא לשם בידי הנאצים אמר שאין ספק כי הוא מוסלמי.

אחרי השואה החל לנדוד ברחבי העולם, קונה לו תלמידים ומעריצים ביבשות שונות. על מצבתו נכתב: "הרב והחכם שושני ז"ל - לידתו וחיוו סתומים בחידה".

הפרופ' שלום רוזנברג, הוגה דעות, תיאולוג ופילוסוף מהחוג למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית, נשאל לאחרונה בראיון למגזין "סגולה" על "סופר עבר שהותיר בך את חותמו". התשובה היתה חד־משמעית: "מר שושני, המכונה גם הפרופ' שושני". לדברי רוזנברג, בשמו של שושני נקשרו "הרבה אגדות שלא האמנתי לאף אחת מהן, ואחרי שפגשתי אותו, אמרתי שכל אדם שיגיד לי שמה שאומרים עליו לא יכול להיות, שזה מיתוס, לא מבין את גדולתו".

בימים אלה ממשיך גרינשפן לחפש אחר אנשים שהכירו את מר שושן, שמעו עליו או פגשו אותו: "אני בחצי הדרך, ואולי בעצם רק בהתחלה". אחרי שאסף עדויות בישראל, בקנדה, בארצות הברית ובצרפת – כולל מאשה בת מאה שלמדה עם החכם המסתורי - ימשיך גרינשפן בקרוב לתחנה האחרונה בחייו, אורוגוואי. "אומרים שהיה משוגע, מטורף ולא אנושי, מספרים שהיה לו זיכרון צילומי פנומנלי", הוא אומר ומסכם: "כל כך הרבה סיפורים הזויים יש על הבן אדם הזה".

לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:

שואה 🔔 יהדות 🔔

תגובות

להוספת תגובה
מזוהה

לבחירת השם
ככינוי קבוע

שם

הזינו שם שיוצג באתר

משלוח תגובה מהווה הסכמה לתנאי השימוש של אתר הארץ

שלחו

כתבות שאולי פספסתם

